

Ф.Д. Гамор

Карпатський біосферний заповідник

м. Рахів, Закарпатська обл., 90600, Україна

ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА РОЗШИРЕННЯ ОБ'ЄКТА ВСЕСВІТНЬОЇ ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО "БУКОВІ ПРАЛІСИ І ДАВНІ ЛІСИ КАРПАТ ТА ІНШИХ РЕГІОНІВ ЄВРОПИ" (до 15 річчя включення української та словацької частин букових пралісів Карпат до Списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО)

Гамор Ф.Д. Деякі історичні аспекти створення та розширення об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" (до 15 річчя включення української та словацької частин букових пралісів Карпат до Списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО). – *Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України*. – 2021. – № 1 (6). – С. 90–101.

За нашою ініціативою, в кінці 2006 року, після напруженої підготовчої роботи наукових колективів Карпатського біосферного заповідника та словацького Зволеньського технічного університету, уряди України та Словаччини направили відповідне подання до Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Цей міжурядовий природоохоронний орган 28 червня 2007 року, на його 31 сесії в місті Крайстчворч (Нова Зеландія), прийняв рішення про включення українсько-словацької номінації "Букові праліси Карпат" до Списку об'єктів Всесвітньої природної спадщини, на площі 77971 га, із яких 29278 га склали заповідне ядро, а 48692 га утворили буферну зону.

Це стало можливим завдяки активній природоохоронній позиції та фундаментальним дослідженням плеяди українських та зарубіжних вчених, представників різних епох, у першу чергу професорів Алоїса Златніка (Чехія), Штефана Корпеля, Івана Волощука та Вільяма Піхлера (Словаччина), Василя Комендаря, Степана Стойка та Василя Парпана (Україна), Маріо Броджі і Бригітти Коммармот (Швейцарія) та інших.

Помітну роль у цьому непростому процесі відіграли організовані Карпатським біосферним заповідником міжнародні наукові конференції та семінари: "Природні ліси помірної зони Європи – цінності та використання" та "Визначення потенційних об'єктів Всесвітньої природної спадщини", видана у Швейцарії на українській та німецькій мовах монографія "Праліси Карпат. Путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника", українсько-голландський проєкт з інвентаризації пралісів Закарпаття, підтримка німецьких дослідників Петера Шмідта й Гаральда Плахтера та експерта Міжнародного союзу охорони природи Девіда Михаліка (США).

У 2011 році номінація розширена, за рахунок німецьких кластерів, із новою назвою "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини".

У 2017 році до складу об'єкта включено фрагменти букових пралісів та давніх лісів із 10 європейських країн і перейменовано його на "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи (Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions in Europe)".

А 28 липня 2021 року, об'єкт у черговий раз розширено. В результаті, він зараз розташований на територіях 18 європейських країн (Албанія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Італія, Іспанія, Німеччина, Північна Македонія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Україна, Франція, Хорватія, Чехія та Швейцарія).

Загальна його площа складає 98125,15 га, серед яких 21,4% охороняється на території Карпатського біосферного заповідника. Завдяки цьому, Україна займає перше місце за площею об'єкта (28985,97 га або 29,5% загальної площі), друге – належить Румунії

(23982,77 га), а третє – Болгарії (10988,91 га). Найбільшою серед 94 ділянок, що входять до цієї спадщини є суцільний Угольсько-Широколужанський масив (11860 га).

Ключові слова: об'єкт Всесвітньої природної спадщини, ЮНЕСКО, букові праліси, Карпати.

Hamor F.D. Some historical aspects of the designation and extension of the UNESCO World Natural Heritage Site "Ancient and primeval beech forests of the Carpathians and other regions of Europe" (to the 15th anniversary of the inclusion of the Ukrainian and Slovak parts of the Carpathian primeval beech forests to the List of UNESCO World Natural Heritage Sites)

At our initiative, at the end of 2006, after the intensive preparatory work by the scientific teams of the Carpathian Biosphere Reserve and the Slovak Zvolen Technical University, the governments of Ukraine and Slovakia sent a corresponding application to the UNESCO World Heritage Committee. And on June 28, 2007, this intergovernmental environmental institution, on June 28, 2007, at its 31st session in Christchurch (New Zealand), passed a decision to inscribe the Ukrainian-Slovak nomination "Primeval beech forests of the Carpathians" into the List of World Natural Heritage Sites with the area of 77 971 hectares, of which 29 278 hectares formed a core zone, and 48 692 hectares formed its buffer zone.

This became possible thanks to the active environmental position and fundamental research of a group of Ukrainian and foreign scientists, representatives of different epochs, first of all professors Alois Zlatnik (Czech Republic), Stefan Korpel, Ivan Voloshchuk and William Pichler (Slovakia), Vasyl Komendar, Stepan Stoyko and Vasyl Parpan (Ukraine), Mario Brodji and Brigitte Commarmot (Switzerland) and others.

A significant role in this difficult process played the international scientific conferences and seminars organized by the Carpathian Biosphere Reserve: "Natural forests of the temperate zone of Europe – values and utilization" and "Identification of potential World Heritage sites", published in Switzerland in Ukrainian and German monograph "The virgin forests of the Carpathians. A Guide to the Forests of the Carpathian Biosphere Reserve", a Ukrainian-Dutch project on inventory of the primeval forests of Transcarpathian region, the support of German researchers Peter Schmidt and Harald Plachter and the expert of the International Union for Conservation of Nature David Mykhalyk (USA).

In 2011, the nomination was extended at the expense of German clusters, with a new name "Primeval beech forests of the Carpathians and ancient beech forests of Germany".

In 2017, the object included fragments of ancient and primeval beech forests from 10 European countries and was renamed into "Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions in Europe".

And on July 28, 2021, the Site was again extended. As a result, it is now located in 18 European countries (Albania, Austria, Belgium, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Italy, Spain, Germany, Northern Macedonia, Poland, Romania, Slovakia, Slovenia, Ukraine, France, Croatia, the Czech Republic and Switzerland).

Its total area constitutes 98 125,15 hectares, among which 21,4% are protected on the territory of the Carpathian Biosphere Reserve. Due to this, Ukraine holds a first position by the area of the Site's components (28 985,97 ha or 29,5% of the total area), second position belongs to Romania (23 982,77 ha), and the third to Bulgaria (10 988,91 ha). The largest among the 94 component parts of this heritage site is the continuous massif Uholkf-Shyrokyi Luh (11 860 ha).

Key words: World Natural Heritage Site, UNESCO, Beech Forests, Carpathians.

Відповідно до Конвенції "Про охорону Всесвітньої культурної та природної спадщини", на підставі визначених критеріїв та суворої міжнародної наукової експертизи, формується список культурних та природних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які мають виняткову загальнолюдську цінність.

Тому, за нашою ініціативою, в кінці 2006 року, після напруженої підготовчої роботи наукових колективів українського Карпатського біосферного заповідника та словацького Зволеньського технічного університету зі Словаччини, уряди України та Словаччини направили відповідне подання до Ко-

мітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. А 28 червня 2007 року, цей міжурядовий природоохоронний орган, на його 31 сесії в місті Крайстчорч (Нова Зеландія), за участі дипломатів, учених та природоохоронців із багатьох частин світу, одногосно, без жодних зауважень, прийняв рішення про включення українсько-словацької номінації "Букові праліси Карпат" до Списку об'єктів Всесвітньої природної спадщини (Pichler V., and othe, 2007; Гамор, 2019). Це була довгоочікувана, справді історична подія для науковців та захисників природи України й Словаччини, міжнародне визнання їх природоохоронної та наукової діяльності.

Це також стало вшануванням наших народів, які зуміли за різних складних історичних та соціально-економічних обставин зберегти у самому центрі Європи ці унікальні природні цінності.

Важливе значення для такої своєрідної перемоги мали активна природоохоронна позиція та фундаментальні дослідження багатьох українських та зарубіжних вчених, представників різних епох, в першу чергу професорів Алоїса Златніка (Чехія), Штефана Корпеля, Івана Волощука та Вільяма Піхлера (Словаччина), Василя Комендаря, Степана Стойка та Василя Парпана (Україна), Марію Броджі і Бригітти Коммармот (Швейцарія) та інших (Гамор, 2018).

Помітну роль у цьому непростому процесі відіграли організовані Карпатським біосферним заповідником міжнародні наукові конференції та семінари: "Природні ліси помірної зони Європи – цінності та використання" (Гамор, 2004; Commarrot, B.; Namor F., 2005) та "Визначення потенційних об'єктів Всесвітньої природної спадщини" (Бабенко В., 2004), видана у Швейцарії на українській та німецькій мовах монографія "Праліси Карпат. Путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника" (Брендлі, Довганич, 2003), українсько-голландський проект з інвентаризації пралісів Закарпаття (Гамор і ін. 2008), підтримка німецьких дослідників Петера Шмідта та Гаральда Плахтера.

Винятково важливою у цій справі була підтримка експерта Міжнародного союзу охорони природи Девіда Михалика (США).

На цьому, першому етапі створення, до українсько-словацької номінації увійшло 77971 гектар букових пралісів, з яких 29278 гектарів склали заповідне ядро, а 48692 га утворили буферну зону.

Це був транснаціональний серійний об'єкт, що складався з десятих окремих ділянок, які розташовані вздовж осі довжиною 185 км, від Рахівських гір та Чорногірського хребта в Україні – на захід по Полонинському хребту до Букових верхів та гір Вігорлат у Словаччині. Понад 52 тис. га (з них 20980,5 га – заповідне ядро) або майже 70 відсотків номінації належало до Карпатського біосферного заповідника.

Частина і сьогодні входить до складу Ужанського національного природного парку, і тільки четверта її складова була розташована у межах Східної Словаччини.

На думку експертів, ця номінація на світовому рівні стала надзвичайно цінною як взірець недоторканих комплексів помірних широколистяних лісів. Вона репрезентує найбільш завершені й повні екологічні моделі, де відображено процеси, що відбуваються в чистих букових лісостанах за різноманітних природно-кліматичних умов. Це воістину безцінний генофонд бука лісового (*Fagus sylvatica*) та ряду інших видів, що приурочені до його ареалу.

Ця номінація є надзвичайно важливим об'єктом (на ряду зі створеним раніше в Японії на острові Хоккайдо, об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО бука японського (*Fagus crenata* Blume), площею в десять тисяч гектарів) для відтворення повної картини історії та еволюції роду *Fagus*, який завдяки своїй поширеності у північній півкулі є глобально важливим.

Бук є одним з найбільш вагомих складових для біому помірних широколистяних лісів, його праліси колись займали 40 відсотків території Європи, а зараз їх фрагменти представляють приклад реколонізації та

розвитку суходільних екосистем і угруповань з часів льодовикового періоду – процесу, який триває і досі.

Окремі компоненти цієї номінації (особливо Угольсько-Широколужанський, Чорногірський, Свидовецький та Марамороський масиви Карпатського біосферного заповідника) є достатньо великого розміру для проходження природних процесів, необхідних для довгострокової життєдіяльності ареалів багатьох видів та екосистем.

Важливо також, що букові праліси зростають на всіх ґрунтоутворюючих породах, що зустрічаються в Карпатах (кристалічні породи, вапняки, фліш, андезит), представляють 123 рослинні асоціації та володіють значним біологічним різноманіттям. Порівняно з іншими лісовими об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО букові праліси Карпат вирізняються специфічною флорою та фауною, які додають екологічної комплексності та завершеності цим екосистемам.

Надзвичайно цінним, відзначено у резолюції Комітету світового спадку, є і те, що отримана на об'єктах номінації наукова інформація уже нині може допомогти дослідити потенційний вплив глобальних кліматичних змін, що відбуваються на планеті Земля.

Отже, українсько-словацька номінація "Букові праліси Карпат" як об'єкт Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО, складала особливий природоохоронний, науковий та туристично-рекреаційний інтерес, яка стала базою для створення європейської мережі букових пралісів та старовікових букових лісів.

Наступним надзвичайно важливим етапом в історії світового визнання букових пралісів, завдяки активній діяльності німецьких науковців та природоохоронців, стало розширення у 2011 році українсько-словацької номінації "Букові праліси Карпат", за рахунок п'ятих ділянок давніх букових лісів Німеччини.

У результаті створено серійний транснаціональний об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат та

давні букові ліси Німеччини". Цей новий, розширений об'єкт – теж унікальна транснаціональна природоохоронна територія кластерного типу, яка охоплює природний ареал поширення лісів із бука лісового, від високогір'я Українських Карпат до бережжя Балтійського моря на німецькому архіпелазі Рюген.

До його складу ввійшло 33 670,1 га ядрової зони та 62 402,3 га буферної зони. Відповідно до рішень Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, у зв'язку із створенням та розширенням цього об'єкта спадщини, перед урядами України, Німеччини та Словаччини було поставлено завдання.

По-перше, забезпечити найбільш ефективно збереження об'єкта, з усіма біотичними та абіотичними компонентами, зокрема й природних оселищ понад 10000 видів тварин, рослин та грибів.

Для цього в інтегрованому менеджмент-плані, визначено механізми їх збереження та сталого використання. Зокрема, у заповідному ядрі забороняється будь-яка господарська діяльність, допускається проведення протипожежних заходів, забезпечується охорона від самовільних рубок, збереження монументальних старих дерев, охорона та спеціальний менеджмент гірських лук, водних коридорів та прісноводних екосистем, наукові дослідження та моніторинг тощо.

По-друге, організувати проведення наукових досліджень, спрямованих на отримання знань, які можна передати та використати для сталого, наближеного до природи лісокористування.

По-третє, здійснювати використання природної спадщини для активізації еколого-освітньої роботи, формування екологічної культури та підвищення поінформованості громадськості про праліси та їх цінності на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

По-четверте, популяризувати принципи сталого використання природних ресурсів на територіях прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини (зокрема відновлення

традиційних ремесел, розвиток екотуризму, виробництво екологічно чистих продуктів харчування тощо).

І по-п'яте, доручено Україні, Німеччині та Словаччині, спільно вивчити потенціал Конвенції про Всесвітню спадщину щодо можливостей подальшого розширення даного об'єкта, за підтримки IUCN та Центру Всесвітньої спадщини, за рахунок ділянок з інших зацікавлених сторін-учасниць, з метою створення повної серійної транснаціональної номінації та забезпечення збереження цієї унікальної лісової екосистеми.

При цьому ЮНЕСКО визначило, що перевага має надатись міжнародному менеджмент-плану щодо наукових досліджень та моніторингу, зважаючи на те, що обсяги існуючої бази даних та інформація, яка зібрана на об'єктах, які увійшли до серійної українсько-словацько-німецької номінації букових пралісів та старовікових букових лісів Німеччини, можуть допомогти дослідити наслідки впливу глобальних кліматичних змін.

Окрім запровадження інтегрованої системи менеджменту, включно з науково-дослідними програмами та моніторингом, створюється європейська мережа інформаційних

та навчально-дослідних центрів, у тому числі Міжнародний навчально-дослідний центр букових пралісів та сталого розвитку Карпат, на базі Карпатського біосферного заповідника, на українському гірському курорті Кваси, діяльність яких має фокусуватись на вивченні та популяризації букових пралісів.

Вони слугуватимуть базою для обміну досвідом на міжнародному рівні, організації спільних досліджень та поширення знань. Треба особливо підкреслити, що включення букових пралісів Карпат до переліку Всесвітньої спадщини, загалом започаткувало європейський процес збереження букових старовікових лісів.

У рамках цього процесу, відповідно до рішення Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, за фінансової підтримки уряду Німеччини та активної участі українських експертів, проведено широкомасштабну інвентаризацію та вивчення стану збереження старовікових букових лісів в усіх європейських країнах, де поширений ареал цього колись домінуючого на континенті деревного виду.

Виявлено понад 100 малопорушених його ділянок, достатньо великих розмірів у 12 букових лісових регіонів Європи в 23 країнах (рис. 1). Пізніше, в результаті кри-

Рис. 1. Картосхема букових лісових регіонів (Beech Forest Regions) (Kirchmeir, Kovarovic (eds.), 2020)*

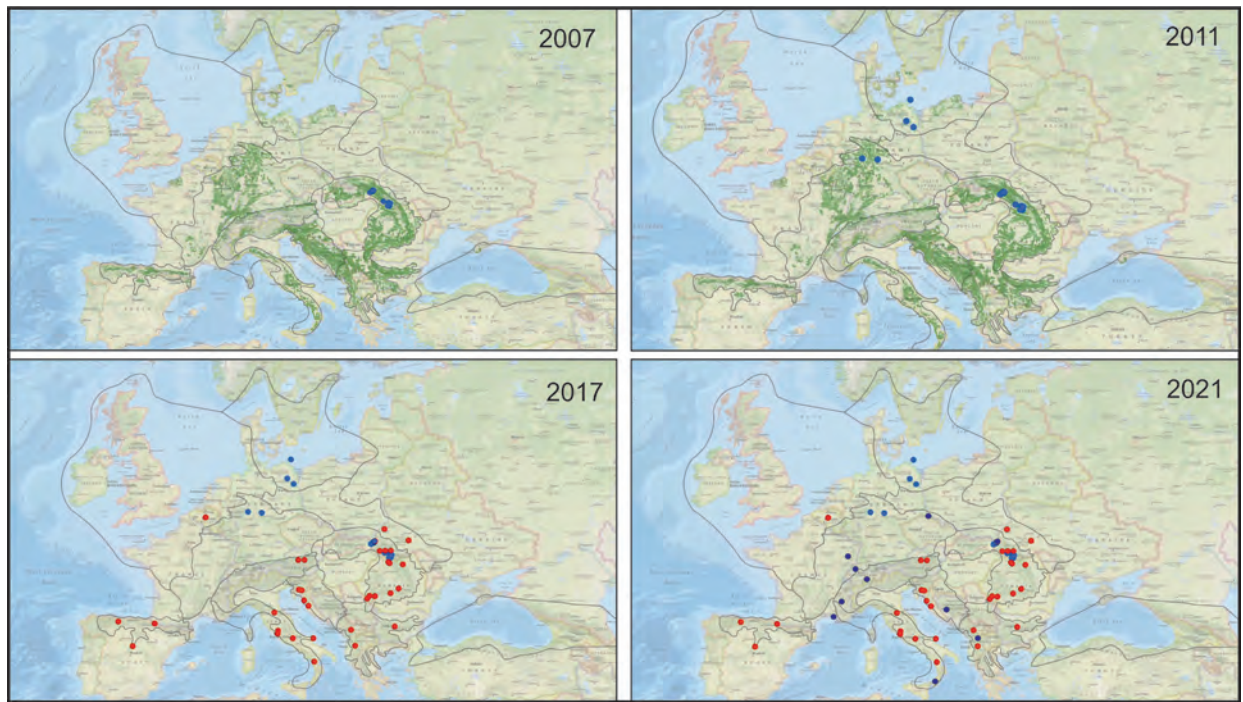

Рис. 2. Об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи" на карті Європи*
* Картосхеми сформовані за участі Ю.Ю. Беркели.

тичного аналізу, в рамках міжнародної конференції "Букові праліси та давні букові ліси Європи: проблеми збереження та сталого використання", що проходила 16-22 вересня 2013 року у м. Рахові, сформовано так званий короткий Рахівський список поширення старовікових букових лісів Європи, які можуть розглядатися як потенційні об'єкти для розширення українсько-словацько-німецького об'єкта.

Цей перелік доопрацьовано на віденському семінарі та погоджено на міжміністерській нараді у травні 2014 р. у Бонні. До нього, в підсумку зараховано 47 претендентів для включення до Всесвітньої спадщини із 20 країн.

Серед них й українські ділянки букових пралісів та давніх букових лісів із природних заповідників "Горгани" та "Розточчя", національних природних парків "Синевир", "Зачарований край" та "Подільські Товтри". Найбільш визначні ділянки букових пралісів із 10 країн Європи успішно пройшли експертну оцінку Міжнародного Союзу охорони природи (IUCN) і 7 липня 2017 року у польському місті Краків, на 41 засіданні

Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включені до Всесвітньої спадщини як другий етап розширення українсько-словацького об'єкта.

Краківським рішенням Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, об'єкт "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини" перейменовано на "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи (Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions in Europe).

Навколо усіх ділянок об'єкта утворено буферну зону загальною площею 294720,87 га. А на 44-й сесії Комітету Всесвітньої спадщини, яка відбулася 28 липня 2021 року, в онлайн режимі в китайському місті Фучжоу. Об'єкт в черговий раз розширено (табл. 1).

В результаті, він зараз розташований на території 18 європейських країн (Албанія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Італія, Іспанія, Німеччина, Північна Македонія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Україна, Франція, Хорватія, Чехія та Швейцарія) (рис. 2).

Таблиця 1. Динаміка формування структури об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи"

№ п/п	Країна	Складові частини об'єкта	Роки створення (розширення) та площа, га							
			2007		2011		2017		2021	
			Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона
1.1		Уголька – Широкий Луг	11860,0	3301,0	11860,0	3301,0	11860,0	3301,0	11860,0	3301,0
1.2		Чорногора	2476,8	12925,0	2476,8	12925,0	2476,8	12925,0	2476,8	12925,0
1.3		Свидовець	3030,5	5639,5	3030,5	5639,5	3030,5	5639,5	3030,5	5639,5
1.4		Кузій – Трибушани	1369,6	3163,4	1369,6	3163,4	1369,6	3163,4	1369,6	3163,4
1.5		Мараморощ	2243,6	6230,4	2243,6	6230,4	2243,6	6230,4	2243,6	6230,4
1.6		Стужиця – Ужок	2532,0	3615,0	2532,0	3615,0	2532,0	3615,0	2532,0	3615,0
1.7		Синевир – Дарвайка					1588,46	312,32	1588,46	312,32
1.8		Синевир – Квасовець					561,62	333,63	561,62	333,63
1.9	Україна	Синевир – Стримба					260,65	191,14	260,65	191,14
1.10		Синевир – Вільшани					454,31	253,85	454,31	253,85
1.11		Зачарований край – Іршавка					93,97		93,97	
1.12		Зачарований край – Великий діл					1164,16		1164,16	
1.13		Горгани					753,48	4637,59	753,48	4637,59
1.14		Розточчя					384,81	598,21	384,81	598,21
1.15		Сатанівська дача					212,01	559,37	212,01	559,37
2.1		Havešová	171,3	63,99	171,3	63,99	171,3	63,99	167,88	6474,84
2.2		Stužica – Bukovské Vrchy	2950,0	11300,0	2950,0	11300,0	2950,0	11300,0	1742,47	5694,84
2.3		Rožok	67,1	41,4	67,1	41,4	67,1	41,4	74,37	1138,89
2.4	Словаччина	Vihorlat	2578,0	2413,0	2578,0	2413,0	2578,0	2413,0	1553,06	854,08
2.5		Udava							455,82	814,69
3.1		Jasmund			492,5	2510,5	492,5	2510,5	492,5	2510,5
3.2		Serrahn			268,1	2568,0	268,1	2568,0	268,1	2568,0
3.3		Grumsin			590,1	274,3	590,1	274,3	590,1	274,3
3.4	Німеччина	Hainich			1573,4	4085,4	1573,4	4085,4	1573,4	4085,4
3.5		Kellerwald			1467,1	4271,4	1467,1	4271,4	1467,1	4271,4

Продовження таблиці 1

№ п/п	Країна	Складові частини об'єкта	Роки створення (розширення) та площа, га											
			2007		2011		2017		2021					
			Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона				
4.1	Албанія	Lumi i gashit						1261,52	8977,48	1261,52	8977,48	1261,52	8977,48	
4.2		Rrajsa					2129,45	2569,75	2129,45	2569,75	2129,45	2569,75		
5.1	Австрія	Dürrenstein					1867,45	1545,05	1867,45	1545,05	1867,45	1545,05		
5.2		Kalkalpen – Hintergebirge					2946,20		2946,20		2946,20			
5.3		Kalkalpen – Bodinggraben					890,89		890,89		890,89			
5.4		Kalkalpen – Urlach					264,82		264,82		264,82			
5.5		Kalkalpen – Wilder Graben					1149,75		1149,75		1149,75			
6.1	Бельгія	Sonian Forest – Forest Reserve "Joseph Zwaenepoel"					187,34		187,34		187,34			
6.2		Sonian Forest – Grippensdelle A					24,11		24,11		24,11			
6.3		Sonian Forest – Grippensdelle B					37,38		37,38		37,38			
6.4		Sonian Forest – Réserve forestière du Ticton A					13,98		13,98		13,98			
6.5		Sonian Forest – Réserve forestière du Ticton B					6,50		6,50		6,50			
7.1	Болгарія	Central Balkan – Boatim Reserve					1226,88		1226,88		1226,88			
7.2		Central Balkan – Tsarichina Reserve					1485,81		1485,81		1485,81			
7.3		Central Balkan – Kozya stena Reserve					644,43		644,43		644,43			
7.4		Central Balkan – Steneto Reserve					2466,10		2466,10		2466,10			
7.5		Central Balkan – Stara reka Reserve					591,20		591,20		591,20			
7.6	Хорватія	Central Balkan – Dzhendema Reserve					1774,12		1774,12		1774,12			
7.7		Central Balkan – Severen Dzhendem Reserve					926,37		926,37		926,37			
7.8		Central Balkan – Peeshti skali Reserve					1049,10		1049,10		1049,10			
7.9		Central Balkan – Sokolna Reserve					824,90		824,90		824,90			
8.1	Хорватія	Најдуčki i Рожапски kukovi					1289,11		1289,11		1289,11			
8.2		Ракленіца National Park – Сува драга-Клімента					1241,04		1241,04		1241,04			
8.3		Ракленіца National Park – Оглавіновач-Јаворник					790,74		790,74		790,74			

№ п/п	Країна	Складові частини об'єкта	Роки створення (розширення) та площа, га											
			2007		2011		2017		2021					
			Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона				
9.1	Італія	Abruzzo, Lazio & Molise – Valle Cervara			119,70		751,61	119,70		119,70		751,61		
9.2		Abruzzo, Lazio & Molise – Selva Moricento			192,70			192,70			192,70			
9.3		Abruzzo, Lazio & Molise – Coppo del Morto			104,71		415,51		104,71		104,71		415,51	
9.4		Abruzzo, Lazio & Molise – Coppo del Principe			194,49		446,62		194,49		194,49		446,62	
9.5		Abruzzo, Lazio & Molise – Val Fondillo			325,03		700,95		325,03		325,03		700,95	
9.6		Cozzo Ferriero			95,74		482,61		95,74		95,74		482,61	
9.7		Pollinello									477,94			
9.8		Falascione (Foresta Umbra)					182,23		182,23		182,23		1752,54	
9.9		Pavari – Sfilzi											667,13	
9.10		Monte Cimino					57,54		57,54		57,54		87,96	
9.11		Monte Raschio					73,73		73,73		73,73		54,75	
9.12		Sasso Fratino					781,43		781,43		781,43		6936,64	
9.13	Valle Infernale									320,79		2191,36		
10.1	Румунія	Cheile Nerei – Beușnița			4292,27		5959,87		4292,27		4292,27		5959,87	
10.2		Codrul secular Șimca			338,24		445,76		338,24		338,24		445,76	
10.3		Codrul Secular Slătoara			609,12		429,43		609,12		609,12		429,43	
10.4		Cozia – Masivul Cozia			2285,86		2408,83		2285,86		2285,86		2408,83	
10.5		Cozia – Lotrisor			1103,30				1103,30		1103,30			
10.6		Domogled – Valea Cernei – Domogled–Coronini–Bedina			5110,63				5110,63		5110,63			
10.7		Domogled – Valea Cernei – Iauna Craiovei			3517,36		51461,28		3517,36		3517,36		51461,28	
10.8		Domogled – Valea Cernei – Ciucevele Cernei			1104,27				1104,27		1104,27			
10.9		Groșii Țibleșului – Izvorul Șurii			210,55		563,57		210,55		210,55		563,57	
10.10		Groșii Țibleșului – Preluci			135,82				135,82		135,82			
10.11		Izvoarele Nerei			4677,21		2494,83		4677,21		4677,21		2494,83	
10.12		Strîmbu Băiș			598,14		713,09		598,14		598,14		713,09	

Закінчення таблиці 1

№ п/п	Країна	Складові частини об'єкта	Роки створення (розширення) та площа, га								
			2007		2011		2017		2021		
			Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	Складова частина	Буферна зона	
11.1	Словенія	Krokar						74,50	47,90	74,50	47,90
11.2		Snežnik – Ždrcle					720,24	128,80	720,24	128,80	
12.1	Іспанія	Hayedos de Ayllón – Tejera Negra					255,52		255,52		13880,86
12.2		Hayedos de Ayllón – Montejo					71,79		71,79		
12.3		Hayedos de Navarra – Lizardoia					63,97		63,97		24494,52
12.4		Hayedos de Navarra – Azparreta					171,06		171,06		
12.5		Hayedos de Picos de Europa – Cuesta Fría					213,65		213,65		14253,00
12.6		Hayedos de Picos de Europa – Canal de Asotin					109,58		109,58		
13.1	Боснія і Герцеговина	Prašuma Janj								295,04	380,74
14.1	Чехія	Jizera Mountains								444,81	2279,40
15.1	Франція	Chapitre								371,30	41,65
15.2		Grand Ventron								319,00	1328,00
15.3		Massane								239,50	1432,30
16.1	Північна Македонія	Dlaboka Reka							193,27	234,70	
17.1	Польща	Border Ridge and Gorna Solinka valley								1506,05	
17.2		Polonina Wetlinska and Smerek								1178,03	24330,52
17.3		Terebowiec stream valley								201,00	
17.4		Wolosatka stream valley								586,66	
18.1	Швейцарія	Forêt de la Bettlachstock								195,43	1094,16
18.2		Valli di Lodano, Busai and Soladino Forest Reserves								806,78	2330,74
		Разом	29278,9	48692,69	33670,1	62402,29	92023,14	253815,38	98125,15	294720,87	

* Матеріали таблиці підготовлені за участі Ю.Ю. Беркелі

Загальна його площа складає 98125,15 га. серед яких 21,4% охороняється на території Карпатського біосферного заповідника. Завдяки цьому, Україна займає перше місце за площею об'єкта (28985,97 га або 29,5% загальної площі), друге – належить Румунії (23982,77 га), а третє – Болгарії (10988,91 га).

Цікаво і те, що найбільшою серед 94 ділянок, що входять до цієї спадщини є суцільний Угольсько-Широколужанський масив (11860 га).

Зауважимо також, що за нашою пропозицією 2 лютого 2017 року в німецькому місті Еберсвальде (Гамор, 2017) представниками наукових та природоохоронних організацій Німеччини, Великобританії, Австрії та Словаччини, створено та зареєстровано Міжнародну громадську організацію "Європейська мережа букових лісів", яка буде займатись проблемами збереження та вивчення букових пралісів й старовікових букових лісів Європи, здійснюватиме пошук джерел фінансування та розроблятиме інші механізми для обміну досвідом роботи й інформацією щодо їх наукових та екологічних цінностей, розв'язання проблем їх охорони в зацікавлених країнах тощо.

Надзвичайно важливим є і те, що Комітет Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО своїм рішенням (39 COM 7B.19) ще в 2015 році схвалив діяльність Німеччини, Словаччини та України щодо тісної співпраці в напрямку збереження та менеджменту об'єкта Всесвітньої спадщини "Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини", зокрема й підписання Спільної Декларації про наміри між Міністерством екології та природних

ресурсів України, Федеральним міністерством навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та безпеки реакторів Федеративної Республіки Німеччини і Міністерством охорони навколишнього середовища Словацької Республіки щодо співпраці з охорони та управління спільним об'єктом (Гамор, 2019) і рекомендує їм продовжувати докладати всіх зусиль в цьому напрямку.

Для збереження букових пралісів, як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, велике значення мають також акти Президента та Уряду України, якими затверджено комплекс заходів, які спрямовані не тільки на охорону, але й на забезпечення сталого розвитку та благоустрою прилеглих до них гірських населених пунктів Закарпаття (Гамор, 2013, 2014, 2018).

Особлива роль для занесення букових пралісів до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та їх вивчення відіграли реалізовані в Україні проекти Швейцарського федерального інституту лісових снігових та ландшафтних досліджень (WSL), які базувались на успішній співпраці між українськими та швейцарськими вченими і спрямовувались, зокрема й на зміцнення потенціалу Карпатського біосферного заповідника та поглиблення досліджень у пралісових екосистемах загалом (Гамор, 2013, 2016, 2017, 2018).

В цілому ж, отриманий досвід багаторозсторонньої співпраці між науковцями та природоохоронцями, у рамках Всесвітньої спадщини, на думку експертів, служить взірцевим прикладом міжнародної екологічної співпраці.

Бабенко В. Вміємо готувати – навчимося й подавати. Урядовий кур'єр, 26 грудня 2004 р., № 240.

Брендлі У.Б., Довганич Я. (ред.). Праліси в Центрі Європи. Путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника. – Бірменсдорф. Швейцарський федеральний інститут досліджень лісу, снігу і ландшафтів (WSL). – Рахів, Карпатський біосферний заповідник (КБЗ), 2003. – 193 с.

Гамор Ф.Д. Природні ліси в помірній зоні Європи: цінності та використання: Міжнарод. конф. в Мукачеві, Закарпаття, Україна, 13-17 жовтня 2003 р. // Укр. бот. ж., 2004. – 61, № 4. – С. 115–119.

Гамор Ф.Д., Довганич Я.О., Покин'єчерета В.Ф., Сухарюк Д.Д., Бундзяк Й.Й., Беркела Ю.Ю., Волощук М.І., Годованець Б.Й., Кабаль М.В. Праліси Закарпаття: інвентаризація та менеджмент (під загальною редакцією Федора Гамора та Петера Фейна). – Рахів, 2008. – 86 с.

- Гамор Ф. Віктор Янукович доручив забезпечити благоустрій сіл Закарпаття в зоні букових пралісів і відновити сполучення Рахова з Києвом // Зелені Карпати, 2013. – № 1–4. – С.14–16.
- Гамор Ф. Про букові праліси – в історичному центрі Львова // Зелені Карпати, 2013. – № 1–4. – С. 19–20.
- Гамор Ф. Запропонований адміністрацією Карпатського біосферного заповідника план заходів затвердив Кабмін України // Зелені Карпати, 2014. – № 1–4. – С. 32.
- Гамор Ф. Із Швейцарськими партнерами обмірковували шляхи поглиблення наукової співпраці. // Зелені Карпати, 2016. № 1–4. – С. 27–28.
- Гамор Ф. У Німеччині зареєстровано міжнародну громадську організацію "Європейська мережа букових лісів" // Зелені Карпати, 2017. – № 1–4. – С. 31–32.
- Гамор Ф. На базі Карпатського біосферного заповідника розпочинається реалізація нового українсько-швейцарського наукового проекту // Зелені Карпати, 2017. – № 1–4. – С. 35–36.
- Гамор Ф. Д. Еталон європейських лісових екосистем та природоохоронної справи. Про деякі історичні аспекти створення та розвитку Карпатського біосферного заповідника з нагоди його 50-річчя. – Львів: Растр-7, 2018. – 126 с.
- Гамор Ф. Уряд затвердив новий план заходів зі збереження букових пралісів як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та сталого розвитку прилеглих до нього територій // Зелені Карпати, 2018. – № 1–4. – С. 14–16.
- Гамор Ф. Від української ініціативи – до транс'європейського об'єкта Всесвітньої природної спадщини. Друге, доповнене видання монографії "Всесвітнє визнання букових пралісів Карпат: історія та менеджмент" – ФОП Сабов А.М., Ужгород, 2019. – 300 с.
- Гамор Ф. У Бонні, за участі адміністрації Карпатського біосферного заповідника, підписано Спільну Декларацію між природоохоронними міністерствами України, Німеччини та Словаччини щодо збереження та управління буковими пралісами / Від української ініціативи – до транс'європейського об'єкта Всесвітньої природної спадщини. Друге, доповнене видання монографії "Всесвітнє видання букових пралісів Карпат: історія та менеджмент" – ФОП Сабов А.М., Ужгород, 2019. – С. 87–89.
- Commarmot, B.; Hamor F.D. (eds): 2005; Natural Forests in the Temperate Zone of Europe – Values and Utilisation. Conference 13-17 October 2003< Mukachevo, Ukraine. Proceedings. Birmensdorf, Swiss Federal Research Institute WSL; Rakhiv, Carpathian Reserve. – 485 pp.
- Kirchmeir H., Kovarovics A. (eds.) 2020: Nomination Dossier "Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe" as extension to the existing Natural World Heritage Site (1133ter). Klagenfurt. – 357 p.
- Pichler V., Hamor F., Voloscuk I., Sukharyuk D. Outstanding univtrsal value of the ecological processes in the primeval beech forests of the Carpathians and their management as world heritage sites. VEDA vydavatelstvo Slovenskej academie vied. – Bratislava, 2007. – 63 pp.